Historier om helse – men ikke helsehistorie

Natvig JB, Swärd ET, Hem E, red.

Historier om helse

187 s, ill. Oslo: Tidsskrift for Den norske legeforening, 2009. Boken kan fås ved henvendelse til Tidsskriftet
ISBN 978-82-8070-079-7

I 1995 oppnevnte Sosial- og helsedepartementet en prosjektgruppe som skulle utrede et nasjonalt medisinsk museum. Forholdene lå da til rette for at et slikt museum

skulle komme i den gamle administrasjonsbygningen på Rikshospitalet i Oslo, det som skulle bli Pilestredet Park. I 1999 sluttet Sosial- og helsedepartementet seg til de overordnede mål som prosjektgruppen hadde kommet frem til. Det var grunn til å se frem til etableringen av et norsk medisinhistorisk museum med røtter i det tidligere Rikshospitalet. Slik skulle det ikke gå. Det kom en politisk snumanøver, og planene om et medisinhistorisk museum ble torpedert. Daværende helsestatsråd besluttet i 2001 å opprette det, ikke som en selvstendig enhet, men som en del av Norsk Teknisk Museum. For å sitere et av kapitlene er «landets eneste nasjonale medisinske museum fremdeles [...] en krok i et teknisk museum» (s. 166).

For å bote på skaden, og gjøre det beste ut av situasjonen, ble Stiftelsen Nasjonalt Medisinsk Museum etablert i 2002. Stiftelsen utviklet nokså snart et godt samarbeid med det nyetablerte medisinske museet, der den bl.a. tok sikte på å organisere faglige seminarer og mobile utstillinger. At Stiftelsen etter hvert fikk kontorer i den gamle Kvinneklubben på Rikshospitalet kom som en ikke planlagt bonus.

Denne boken er på mange måter et produkt av Stiftelsens arbeid. Den faller i tre deler. Den største delen er Helsehistoriske gløtt, som kan knyttes til tidligere seminarer som Stiftelsen har arrangert. Neste del er kalt Å ta vare på kunnskap, der bl.a. Ole Didrik Lærum forteller om å bo i et hjem som etter hvert fikk et musealt preg, og som nå er registrert som medisinhistorisk samling. Den siste delen, Fremtidens museum, er den korteste, og her rettes søkelyset bl.a. mot de store utfordringene innen museumsvesenet.

Dette er en skattkiste med historier, mange av dem perler som det er vanskelig å finne andre steder. Her er meget viktige kapitler, som Aina Schiøtz' dramatiske beretning om barnemordene i Norge som bidro til, og delvis preget, utviklingen av

spesialiteten rettsmedisin, en fortelling som trekker litterære linjer fra dikteren Christian Braumann Tullin (som var borgermester i Christiania) til Henrik Wergeland.

Det er ikke alltid lett å finne biografier til enkelte personer i det medisinhistoriske miljø i Norge. Kapitlet om Alette Schreiner, som til en viss grad kom i skyggen av sin berømte mann anatomen Kristian Schreiner, vil ikke minst være verdifullt for leger som har hatt sin anatomiundervisning i de gamle lokalene i Karl Johans gate. Og kapitlet om vår store radiokjemiker Ellen Gleditsch, som bygger på Annette Lykknes' doktoravhandling fra 2005, er meget leseverdige og forteller om den sosiologiske utviklingen for kvinnelige forskere i det 20. århundre. Else-Britt Nilsens beretning om nonnens innsats i det norske helsevesenet føyer seg fint sammen med Jorunn Mathisens artikkel om sykepleiens utvikling.

Dette er ingen samlet oversikt over helsevesenets historie i vårt land. Men det er en samling historier fra ulike deler av vår medisinske historie. Den har bredt siktemål og vil finne lesere blant alle med interesse for utviklingen av vårt helsevesen.

Johan A. Aarli
Bergen

Evolusjonens ti store oppfinnelser

Lane N.

Life ascending

The ten great inventions of evolution. 344 s, ill. London: Profile Books, 2009.
Pris GBP 10
ISBN 978-1-86197-818-9

I *Life ascending* har den engelske biokjemikeren Nick Lane en original tilnærming til temaet livets opprinnelse og utvikling. Han beskriver og kommenterer ikke bare konvensjonelle teorier om evolusjonen som

mange har gjort, men gir oss innsikt i livets egen oppfinnsomhet for å forstå livets utvikling på jorden. Han tar utgangspunkt i det han kaller ti nøkkeloppfinnelser i evolusjonen. Han har lagt følgende kriterier til grunn for sine valg: oppfinnelsen må ha revolusjonert den levende verden, være av den største betydning i dag, være direkte følge av naturlig seleksjon, ha ikonstatus – og at den fascinerer ham. Han argumenterer godt for sine valg: livets begynnelse, DNA,

fotosyntesen, den komplekse cellen, seksualitet, bevegelse, syn, varmt blod, bevissthet og død. Han gir oss innsikt bl.a. i livets begynnelse, livets endringer og hva som betinger utvikling til et komplekst liv. Likeledes hvordan vi har ervervet oss innsikt i og kunnskap om evolusjonen. Her gis en god og nyttig repetisjon av den innsatsen innflytelsesrike forskere har bidratt med.

Boken er ikke skrevet for fagfolk, men popularisert slik at den blir tilgjengelig for de fleste uten å gå bekostning av faglig kvalitet. Den er en fryd å lese. Han skriver godt, faglig, begeistret, morsomt og tankevekkende – og stiller overraskende spørsmål.

Innledningsvis stusset jeg over hans ti valg. Jeg kunne tenkt meg andre kandidater. Hvordan kan døden være en viktig oppfinnelse? Hvorfor må organismer dø, burde ikke evolusjonen søke å bevare livet? Nick Lane gir svar i boken, som anbefales alle som er interessert i evolusjonen.

Berit Rostad

Institutt for samfunnsmedisin
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Trondheim

Finansfyrste og statsminister

Frydenlund B.

Stormannen Peder Anker

En biografi. 398 s, ill. Oslo: Aschehoug, 2009.
Pris NOK 449
ISBN 978-82-03-21084-6

Forfatteren sier i sitt etterord at han ønsker boken skal være til nytte og glede for «faghistorikere og generelt historieinteresserte lesere». Denne anmelder prøver i all beskjedenhet å anse seg som til-

hørende den siste gruppen. For meg har forfatteren bare delvis nådd sitt mål. Peder Anker (1749–1824), kammerherren på Bogstad, generalveiintendanten og den første statsministeren i Stockholm etter 1814, er en person som etterlater seg mye i norsk historie. Kollega Per Holck skrev for noen år siden en meget leseverdige biografi om hans eldre og mer fargerike bror, Bernt (1). Peder var nok en mer formell person, men skapte vel så mye gjennom sine investeringer i jordbruk, skogbruk og sager, gruver og jernverk. I tillegg spilte han en betydelig rolle under begivenhetene i 1814 og ble altså Norges første statsminister under unionen med Sverige.

Biografien kan på mange måter deles i to: Den første delen omhandler familiefmannen og gründeren, forretningsmannen og aristokraten i siste halvdel av 1700-tallet. Den siste delen er preget av politiker og nasjonsbyggeren fra 1812 og frem til sin død. Første del er preget av å være skrevet av faghistorikeren, detaljene er uendelige og henvisningene likeså. Man kjemper seg gjennom slektstavler og forretningsbrev, side opp og side ned med perifere navn og selskapeligheter. Men så: Under opptakten til Eidsvoll og 1814 blir boken spennende og fortellende. Undertegnede har ikke lest noe tilnærmedesvis mer interessant om de politiske bølgene som Kiel-traktaten avstedkom i Norge, de motsetningene som hersket på Eidsvoll, og de problemene som oppsto i unionen med Sverige, og konfrontasjonen med en sterk og maktglad Carl Johan.

For faghistorikere – og lesere med spesiell interesse for lokalhistorie i Oslo og Bærum – er første del sikkert uvurderlig som kildeskrift. Boken er da også sponset av Bogstad Gårds Venneforening. Den siste delen er glitrende, spennende og interessant. Her er det også et vell av detaljer og til dels morsomme anekdoter, men fortellingen glir uhindret av henvisningene. For historieinteresserte lesere som ønsker en innføring i politikken rundt 1814, er siste del en opplevelse.

Resten er for faghistorikerne.

Ragnar Stien
Oslo

Litteratur

1. Stien R. «– det skjønneste Sprog ere forenede med hans overordentlige Naturgaver». Anmeldelse av: Holck P. Bernt Anker – samtid, liv og forfatterskap. Tidsskr Nor Lægeforen 2006; 126: 3339–40.

Visdom er målet!

Einhorn S.
Veier til visdom
171 s. Oslo: Cappelen Damm, 2010.
Pris NOK 299
ISBN 978-82-02-32253-3

Forfatteren er overlege ved Radiumhemmet i Stockholm og professor i etikk ved Karolinska Institutet. Han føler at vi som mennesker har fire oppgaver: å søke etter sannheten, å leve etter etik-
kens bud, å elske våre medmennesker og å vinne frem til visdom. Denne boken

handler om den fjerde oppgaven – visdommen.

De sju kapitlene omhandler de forskjellige sidene ved visdom og hvorledes vi kan vinne visdom gjennom livet. Forfatteren definerer visdom som: «en dømmekraftig, omtensksom og pragmatisk evne til aktivt å forholde seg til viktige spørsmål som ikke har noe entydig svar». Visdom handler ofte om å finne løsninger på problemer. Det er vanskelig, og det er lett å gjøre feil. Den vise har ydmykhet til å erkjenne feil og lære av dem. Derfor tar det tid å vinne frem til visdom, og det er en kobling mellom alder, erfaring og visdom.

Forfatteren bygger på en omfattende lesing av historie, filosofi, religion og etikk. Han drøfter både den positive visdommen og den negative dumheten, og kanskje kan den avgjørende forskjellen sammenfattes i denne setningen fra Talmud: «Den vise søker visdommen, den dumme tror han har funnet den.» Vanlige hindringer på veien til visdom er skråsikkerhet, fanatisme eller til og med fundamentalisme, sinne, forutinntatthet og egeninteresse. Den vise er også god mot sine medmennesker. I en av sine tidligere bøker, *Kunsten å være snill* (1), skriver forfatteren at det lønner seg å være snill, for da er andre snille mot deg.

Forfatteren skriver godt, og teksten er full av tankevekkende historier og sitater. Oversettelsen fra svensk er god. En liten svakhet er at det mangler både fullstendige litteraturreferanser og et stikkord- og personregister. Derfor er det ikke så lett å finne tilbake til de stedene man gjerne vil tenke mer over.

Hvem kan ha nytte av denne boken? Det selvfølgelig svaret er: alle. Men den er spesielt viktig for leger fordi de stadig må håndtere vanskelige problemer uten skråsikkerhet, men med forståelse og godhet. Leger må daglig kjempe med et paradoks: Vi skal kunne faget vårt og føle oss trygge på denne kunnskapen. Men den skal brukes til å hjelpe medmennesker i situasjoner som ofte ikke har noen god løsning. Den vise kan håndtere slike dilemmaer på en god måte, og jeg tror denne teksten kan være en god hjelp.

Peter F. Hjort
Blommenholm

Litteratur

1. Einhorn S. *Kunsten å være snill*. Oslo: Forlaget Lille Måne AS, 2006.

Litt annerledes om psykiatri

Skårderud F, Haugsgjerd S, Stänicke E.
Psykiatriboken
Sinn-kropp-samfunn. 538 s, tab, ill. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2010. Pris NOK 495
ISBN 978-82-05-38027-1

Ifølge forfatterne er dette en lærebok i psykiatri for helse- og sosialarbeidere som har psykisk helse som virksomhet, og som er relevant for en rekke profesjonsstudier og profesjoner. Forfatterne har knyttet

til seg ni medarbeidere som har utarbeidet hver sine kapitler på bakgrunn av sin ekspertise. De tre hovedansvarlige har ønsket at boken som helhet skal vektlegge samtalebehandling i forskjellige former.

Del 1 handler om feltet: definisjoner, helsearbeideren, psykiatriens historie og forskjellige forståelsesformer, del 2 om undersøkelse og behandling, og del 3 omhandler de forskjellige lidelsene, hvor det også er ispedd noen behandlingsaspekter. Beskrivelsen av lidelsesformene (personlighetsforstyrrelser, angstlidelser, psykotiske tilstander osv.) begynner først på side 269. Det betyr at nybegynnere som leser boken fortløpende, vil lese om behandling av noe de ikke skjønner hva er.

Styrken er en fornuftig integrasjon av filosofiske, kulturelle, psykologiske og relasjonelle aspekter ved psykiatriske fenomener, slik som det særlig kommer frem under temaene spiseforstyrrelser og selvskading. Mentaliseringsbasert tilnærming, som handler om hjelp til å se oss selv utenfra og andre innenfra og derigjennom forstå oss selv og andre, er også fremstilt på en klinisk nyttig måte. Forfatterne er skeptiske til manualiserte intervensjoner som er lette å lære, og som ukritisk anbefales samtidig som klinisk skjønn og erfaring neglisjeres. Dette er ifølge forfatterne en fare ved kognitiv terapi, men selv undervurderer de betydningen av kompetanse og erfaring ved utøvelse av farmakoterapi. De skriver f.eks. at medikamentell behandling ved psykiske tilstander ikke krever noen stor innsats i tid. I dag legges det imidlertid mye vekt på saklig informasjon om psykofarmakas virkninger og bivirkninger og betydningen av etterlevelse av behandlingsråd. Dette krever en god terapeutisk allianse som forutsetter både psykologisk og biologisk kompetanse, tålmodighet og mye tid. Forfatterne virker ambivalente til farmakoterapi og legger for stor vekt på legemiddelindustriens propaganda, bivirkninger av medikamentene og advarsler mot bruk. I tillegg er retningslinjene for riktig anvendelse, slik som de beskrives i boken, mangelfulle.